Milliyet'in "Kültür Mirasını Koruma" Kampanyası'nın Armağanıdır.

İSTANBUL'dan GÖREME'ye kültür mirasımız

3 FASİKÜL

SCANFAN

"Milletimizin en büyük abidesi olan Süleymaniye'de kaderin her cihetten mehûd ve güzel tecellisini görmemek muhâldir. Mimarı, Sinan gibi bir dâhî kemâl yaşında olmasaydı bu eser vücut bulmazdı; tâkın bâmisi Süleyman gibi fâtih ve zengin bir padişah, o mimara, bir şaheseri yaratmanın, hudutsuz imkânlarını vermeseydi bu eser gene vücut bulmazdı. Etrafında çepçevre medreseleri, Haliç'e doğru inen sahada, biri Ûlâ diğeri Sâniye adlı iki medresi ayrı birer şaheserdir. Tâbhânesi sütunlarıyla Yunan mâbedlerini hatırlatan bir güzellîktedir. Mülhâk binâlar, İmâret, Bîmarhane, Dârüşşifâ, Dârüttıb ayrı ayrı değerdedirler. Bânî Sultan Süleyman'ın türbesi, camiin ihtişamı ayarındadır."

YAHYA KEMAL

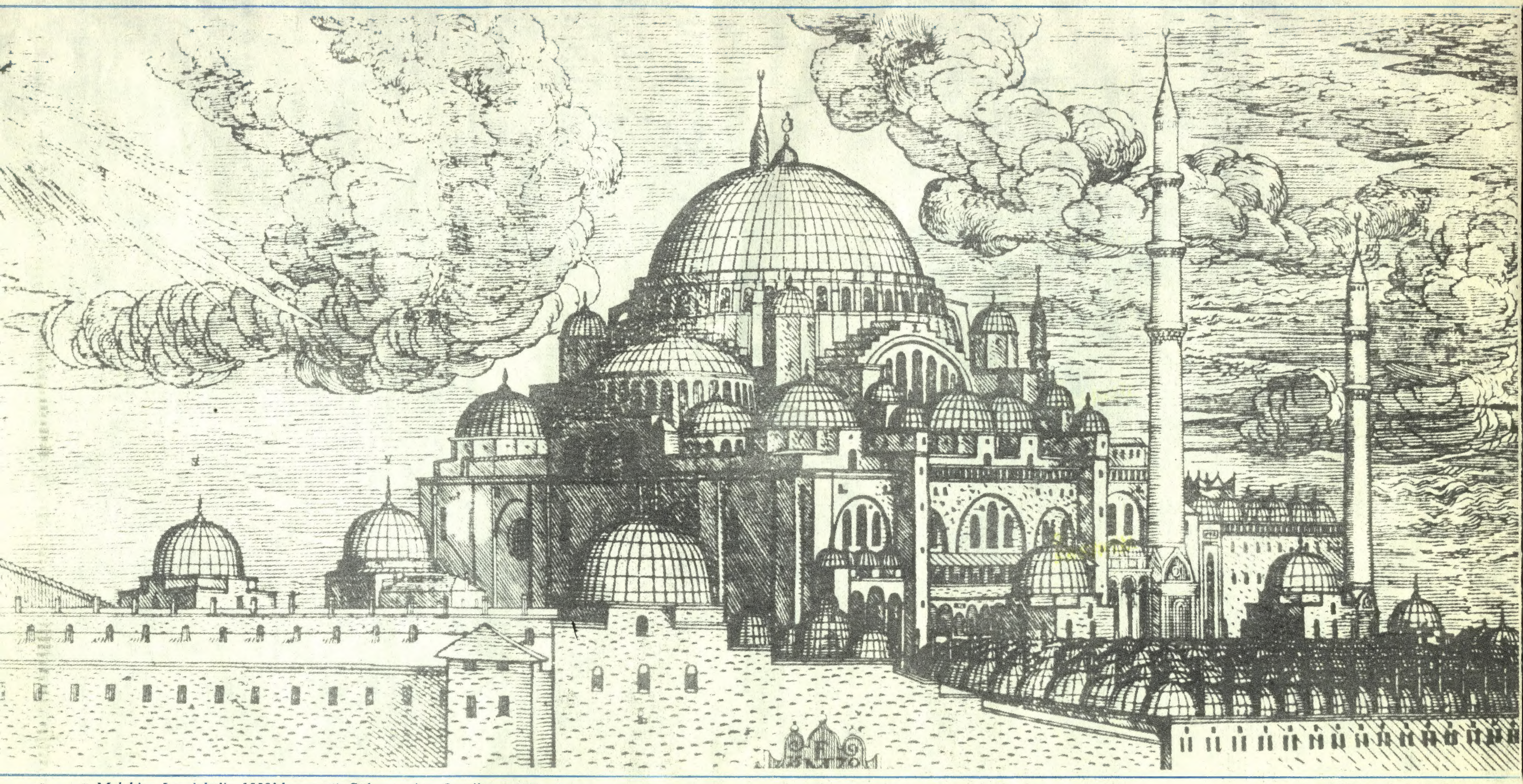

● *Melchior Lorrichs'in 1559'da yaptığı Süleymaniye Camii gravürü.*

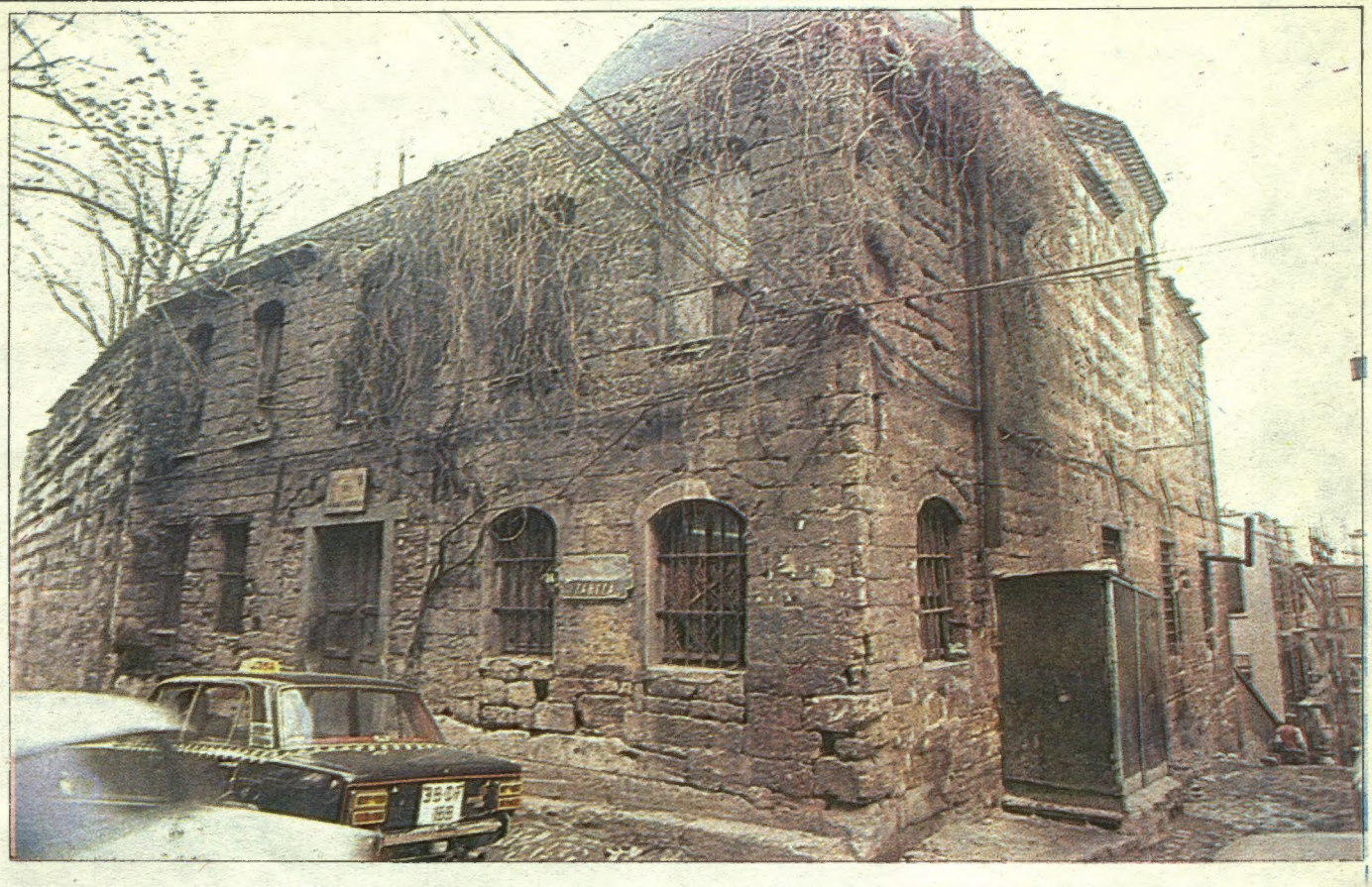

Süleymaniye Camii kuzeye bakan cephesiyle Râbi ve Sâlis Medreseleri arasında kalan Mimar Sinan Caddesi'nin Batı girişinde Koca Sinan'ın yattığı türbeyi, Doğu girişinde ise yukarıda onarımdan önceki (1976) durumunu gördüğünüz Mimar Sinan (Dökmeciler) Hamamı'nı bulursunuz. Bugün onarımı bitmek üzere olan hamam, yakında bölge sakinlerine hizmet sunabilecek.

Yukarıda fotoğrafını gördüğünüz metruk hamamın onarımını üstlenen müteahhit Nazım Tuna ile bir söyleşi yaptık. Kendisi oldukça temizlik sever biri olmalı ki, Mimar Sinan Hamamı'na yalnızca bir eski eser olarak değil, bir iş günü öğle tatilinde bile vakit bulup yıkanılabilecek bir yer olduğu düşüncesiyle üstlenmiş onarım işini.

SÜLEYMANİYE MİMAR SİNAN (DÖKMECİLER) HAMAMI

Kendinizi tanıtır mısınız?

Nazım Tuna, 17 senedir tarihî eser restorasyonu müteahhitliği yapıyorum. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün denetiminde, (Kayserili) Ahmet Bey'in özel mülkü olan bu hamamı Mimar Ömer Çetin'in projesini uygulayarak restore ediyoruz.

Bu bina kaç yıllık acaba?

Yaklaşık camiyle yaşıt, yani 430 yıla yaklaşan bir geçmişi var. Mimarı Koca Sinan. Rivayete göre işçilerinden biri, cami inşaatında kendisiyle karşılaşmış ve ona, bir cami inşaatına yakışmayacak kadar kirli olduğunu (gusül abdesti alması gerekiyormuş), inşaatta çalışanların birçoğunun da aynı durumda olduğunu, işi bırakıp hamama giderlerse kendilerine yazık, yok bırakmazlarsa inşaata yazık olacağını söylemiş, Sinan da bu isteklerini yerinde bularak buraya bir hamam yaptırmak üzere çalışmaya başlamış.

Peki, restorasyondan önce ne durumdaydı ve çalışmalar kaç yıldır sürüyor?

Son olarak depo olarak kullanılıyordu. Çevredeki alüminyum işletmelerinin deposuymuş bir zamanlar, bir süre de bakırcıların. Toplam 36 yıl depo olmuş, bir ara da buraya alüminyum potası koyup dökümhane olarak kullanmışlar. Biz işe başlayalı iki yıl oldu. En geç altı ay içinde bitecek.

Yaklaşık masrafı söyleyebilir misiniz?

20 milyon.

Siz neler yaptınız?

Önce içerideki molozu boşalttık. Yaklaşık 700 kamyon dolusu moloz çıktı. Sonra tüm döşemeyi yeniden mermer kapladık. İkinci göbektaşı dışındaki tüm mermerler ya kullanılamaz duruma gelmişti ya da kaybolmuştu. Sonra dış cephedeki taşları onardık, onarılamaz durumdakileri dökme (beyaz çimento) taşla değiştirdik. Soyunma mahalli yeniden yapıldı. Üst balkonun peykesi ise 120 yıllıktır ve sağlam olduğundan onu temizledik, halen kullanılabilecek durumda.

Isıtma tertibatında bir değişiklik yapılacak mı?

Hayır, eskiden olduğu gibi odunla ısınacak. Günde 5-6 ton odun yakarmış bu hamamın külhanı. Su deposu da 70 ton kapasitelidir.

Külhan dediniz bunu açıklar mısınız? Bir de su ve ısınma tertibatını.

Külhan, büyük fırının adıdır. Tepesindeki bacadan ısı fazlası atılır. Gerekli ısı da su yollarını ısıtarak geçer ve diğer bacalardan çıkar. Hamamın diğer tarafında bulunan bu 32 baca, yarattıkları vakumla gerekli ısıyı çekerler, böylece bir ısı dolaşımı yaratılmış olur. İlk zamanlarda su camiden geliyormuş. Şimdi suyu terkostur.

Peki eksik kurnayla karşılaştınız mı?

Hayır. Bizim restorasyonumuz bu hamamın üçüncü restorasyonu. İkinci restorasyonda konulan yuvarlak kurnalar dışında, tüm kurnalar dikdörtgen olanlar yani, ilk kurnalardır. Yuvarlak olanlar 120 yıllıktır.

Bina hakkında bilgi verebilirmisiniz?

Soyunma mahallinin kubbesi 17 metre civarındadır. Çapı da yaklaşık 15 m. Tuvaletler bölümü, birinci (büyük) göbektaşı toplu yıkanma yerlerinin bulunduğu bölümdedir. İkinci göbektaşı daha serindir ve sıcağa giremeyenlerin dinlendikleri yerdir. Bunun dışında tek kurnalı iki özel oda vardır ki bunlar da yalnız yıkanmak isteyenler için yapılmıştır.

Bir sosyal ve ticarî merkezin hikâyesi: Süleymaniye Külliyesi ve Mahallesi

Külliye:

Külliye, Osmanlı mimarisinde bir dönüm noktasıdır. Daha çok Selatin camilerinin çevresinde bulunur ve yoksullar için aşevi ve yurt, sağlık ocağı, hamam, esnafa kira karşılığı verilen dükkânlar, eğitim kurumları, medreseler, ve nihayet inşaatın emrini veren sultanın türbesini içerir. Antik uygarlıkta rastlanan **Agora** gibi, şehrin en işlek yerine ya da işlek bir hale getirilmek istenen bölgesine inşa edilen külliyeler, halkın yararlandığı ve ibadet ettiği yerlerin yakınına konularak, birçok alanda kendine yeterli bir biçimde varolabilecek birer model olarak düşünülmüştür.

Süleymaniye Külliyesi:

Külliye inşaatı da camiin inşaatıyla birlikte başlamış, ve aynı tarihte bitmiştir. 1550-1557 yılları arasında tamamlanan inşaat, Mimar Sinan'ın denetiminde sürmüştür. Cami ortaya alındığında, saat istikametinde merkezin güney-batısından başlayarak Sıbyan Mektebi, Evvel Medresesi, Sani Medresesi (Birinci Medrese ve İkinci Medrese), Tıp Medresesi, Bimarhane (Akıl Hastanesi), Darüzziyafe (Yoksullar için Aşevi), Tabhane (erzak ambarı ve mutfak), Mimar Sinan Türbesi, Salis ve Rabi medreseleri (Çifte medreseler / Üçüncü ve Dördüncü Medrese), Dökmeciler Hamamı ve son olarak Darülhadis (Yüksek eğitimin yapıldığı yer), yer alır.

Bugün bu yapılar çeşitli ve değişik amaçlar için kullanılmaktadır. Aynı sırayı izleyecek olursak, Sıbyan Mektebi Çocuk Kütüphanesi, Evvel ve Sani Medreseleri, Kütüphane, Tıp Medresesi, Kadın ve Çocuk Sağlığı Merkezi, Bimarhane Askerî Matbaa, Darüzziyafe, Tabhane ve Çifte Medreseler Türk İslâm Eserleri Müzesi (Bugün İbrahim Paşa Sarayı'nda) nin depoları ve son olarak Darülhadis ise konut ve Kur'an kursu olarak kullanılmaktadır. Salis ve Rabi medreselerinin bulunduğu Mimar sinan Caddesi boyunca dükkânlar yolun iki yanında sıralanır. Buralarda alüminyum mutfak eşyası imalâtçıları çoğunluktadır. Kimi dükkânların altında ikinci bir kat oluşturulmuş ve buralara presler yerleştirilmiştir. Bu bodrum katları çalışma sağlığı açısından elverişsiz olduğu gibi, yer kazanmak için külliye duvarlarının temeline doğru kazıldığından her an çökme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar.

Evvel ve Sani medreselerinin ön cephesinde bugün lokantalar ve çay ocakları bulunmaktadır.

Yakın bir zamana kadar bir depo ve dökümhane olarak kullanılan Mimar Sinan (Dökmeciler) Hamamı'nın ise onarımı bitmek üzeredir ve yakında hizmete açılması beklenmektedir.

Mahalle:

Kanunî, Külliyenin yerini saptarken iki özelliğe dikkat etmiştir. Şehrin önemli bölgelerinden görülen bir alan bulmak ve Müslüman halkın azınlıkta olduğu bir bölgeyi İslâmlaştırmak. Bu nedenle Süleymaniye'nin bugünkü alanı seçilmiş ve yeni bir mahalle oluşturmaktansa, bu eski bölge Müslümanlaştırılmıştır.

Böylece şehrin üçüncü tepesine kurulan Külliye, kısa zamanda dönemin en nezih mahallesini de çevresinde oluşturmuştur. Ahşap yapılar birer birer dikilmeye, pencereleri ve çıkmaları çevrenin mimarî dekorunu tamamlamaya başlamıştır.

Külliye ve Mahalle bugün ne durumda?

Her külliye gibi Süleymaniye Külliyesi de çağlar boyu temiz bir çevre ve insanca yaşanabilecek bir mahalleye sahipti ve XIX. yy sonlarına kadar da bu özelliğini korumuştu. Değişen ekonomik koşullar şehrin sosyal hayatını olumsuz yönde etkilerken ister istemez mimarî çizgilerini de bozmuş, bu arada Süleymaniye de bu bozulmadan payına düşeni almıştır.

Sırtını cami avlusuna dayamış imalâthaneler, büyüyen üretim hacimlerine uygun olarak

Geçen yüzyılın sonlarında çekilen bu fotoğraf bugün için bir düş olan tarihî dokuyu ve merkezde Süleymaniye Camii'ni gösteriyor. Artık bu görüntüyü elde edebilmek için oldukça yüklü bir meblağı ve insanlarımızda yaşadıkları çevreyi yaşanabilir kılma ve koruma bilincini doğurabilmek için de yorucu bir çalışmayı göze almak gerekiyor. Ancak o zaman bu fotoğrafı çeken kameranın arkasındaki gibi şehre uzaktan bakabileceğiz.

● *Sultan Süleyman I adını taşıyan bu gravür, Melchior Lorichs tarafından 1559 yılında İstanbul'da yapılmış. Avusturya Ulusal Kitaplığı'nda bulunan belge Batılıların Kanunî'yi nasıl gördüklerini anlatması bakımından önemli bir ipucu veriyor.*

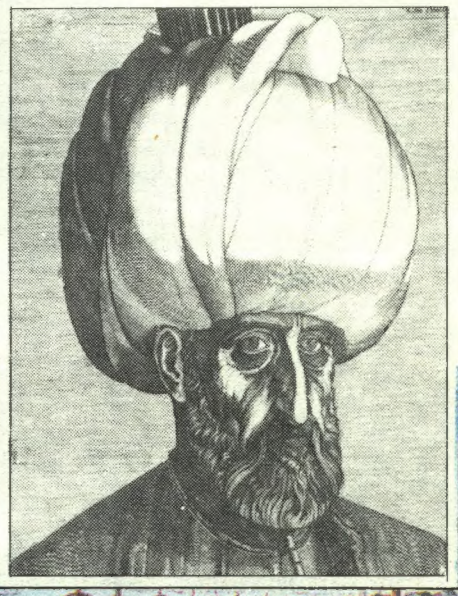

● *Kanunî'nin Avusturya Arşidükü I. Ferdinand'a gönderdiği mektupta bulunan tezhipli tuğrası (8 - 17 Aralık 1534).*

● *Boyutları 1045x150 mm. olan Constantinopell adlı bu resim Avusturya Ulusal Kitaplığı'nda bulunmaktadır. İstanbul'un panoramik bir görüntüsünü kurgulayan resmin yapılış tarihi 1580 - 1592 olarak tahmin edilmekte, ressamı bilinmemektedir. Yukarıda panoramik resmin Süleymaniye Camii'ni ve Haliç kıyılarına inen Süleymaniye evlerini içeren bölümünü görüyorsunuz...*

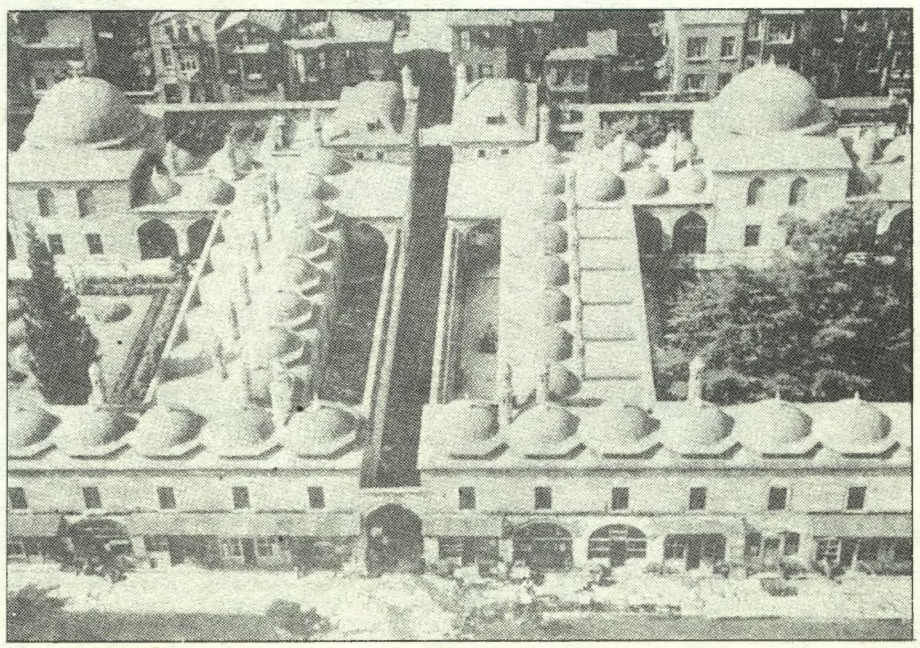

● *Süleymaniye'nin Batı cephesinden Evvel ve Sâni medreselerinin görünüşü. Bugün ön cephelerinde lokantalar, kahveler ve hediyelik eşya mağazaları bulunan medreselerin binaları da Süleymaniye Kütüphanesi tarafından kullanılıyor.*

Külliyeyi değiştirirken, çevrenin bir sanayi bölgesine dönüşmesi de mahallenin zarif mimarisini bozmuştur.

Bir süreden beri, büyük ahşap evler dargelirli ailelerin tek başına oturabildikleri konutlar olmaktan çıkmıştır. Anadolu kökenli ve yoksul birçok aileyi barındıran bu evler, yaşama koşulları açısından oldukça kötü durumdadır. Yapıların bakımını dahi üstlenemeyecek denli yoksul olan bu insanlar, çevrelerindeki eski yapıların teker teker inip yerlerine beton işhanlarının yapılmasına da sessiz kalmışlardır.

İki Yol:

Bugün UNESCO'nun kurtarma programında olan bölge, kanımızca biri uzun dönemli diğeri kısa dönemli iki çalışmayla tarihî güzelliğine ve elverişli, yaşanabilir bir çevre olma özelliğine yeniden kavuşabilir. Bunlardan uzun olan çalışmada, devlet buradaki küçük sanayi işletmelerini başka bir bölgeye nakletmelidir. Böylece çevreyi kirleten ve beton yapıların dikilmesinin asıl nedeni olan etmen ortadan kalkmış olacaktır. Bu uzun çalışma süresince boş durulmamalı ve pratik çözümlerle çevrenin düzeltilmesine katkıda bulunulmalıdır. Bunlar, Süleymaniye evlerinin içinde barınanlara malî ve teknik yardımda bulunarak yıkılmak üzere olan evleri kurtarmak, boyamak ve yaşanabilir bir duruma getirmekten tutun da, Koca Sinan'ın Türbesi'ne bir tabela asmaya, ağaçlık yerlere bir iki bank koymaya kadar varan pratik ve yararlı bir dizi çalışmadır.

5 KITA'DA S.O.S

Herat

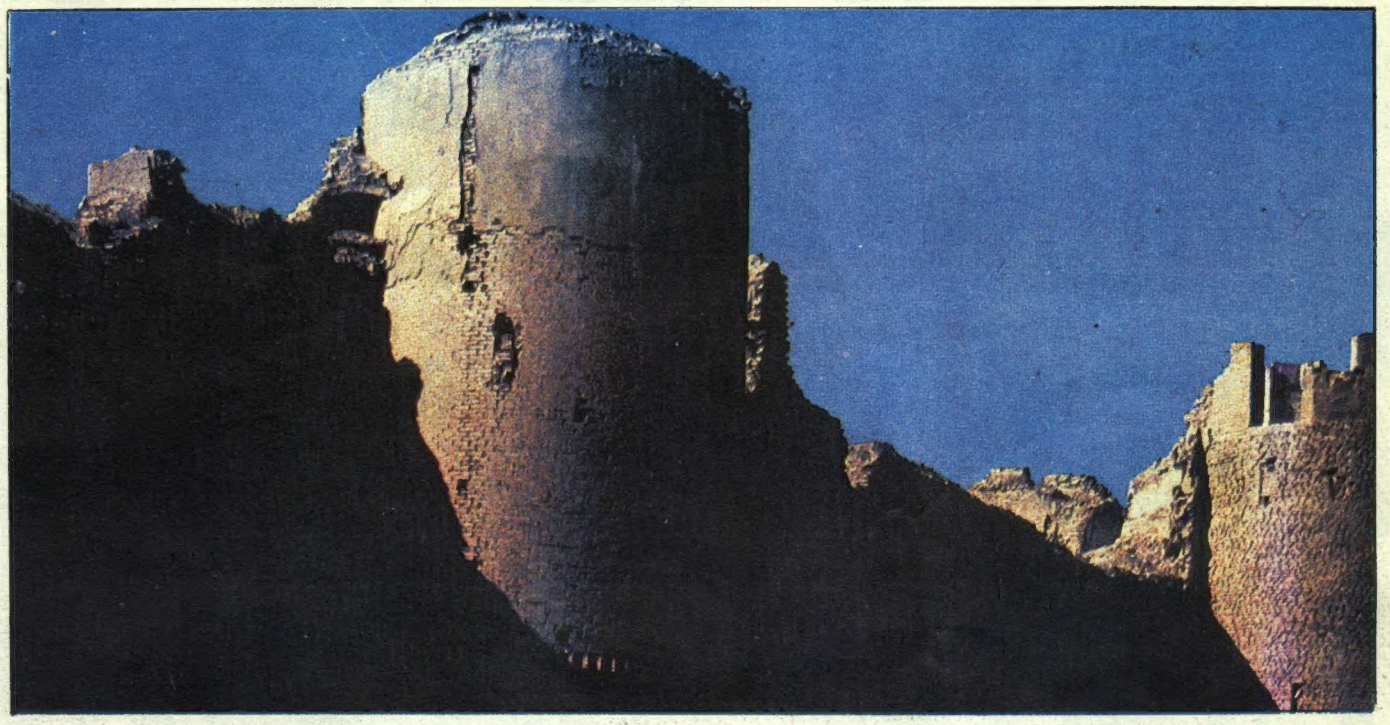

UNESCO'nun uzman ekibi gönderdiği ve ekonomik destek yaptığı bir başka yer de Herat'tır. Buradaki ön çalışmalar 1974 yılında başlatılmıştır.

Herat, Afganistan'ın başkenti Kâbil'e 1200 km. uzaklıkta, halen 175 bin nüfusu olan tarihî bir yerleşim merkezi. Denizden 964 metre yükseklikte bulunan Herat, yaklaşık olarak 240 dönümlük bir alana yayılmakta.

Her ne kadar ilk yerleşim tarihi M.Ö. IX. yüzyıla kadar götürülebiliyorsa da, bu kentin en parlak dönemini XIII. yüzyılda Moğol istilasından sonra, Timur döneminde, XIV. ve XVI. yüzyıllarda yaşadığı biliniyor. Bu dönemde Timur'un torunlarının güçlü ve zengin bir başkenti haline getiren Herat'ta birçok değerli şair, musiki ustası ve tarihçiler yaşamış. Ayrıca İslâm dünyasının ileri gelen mimarlarının bu kente önemli hizmetlerde bulunduğu biliniyor.

Büyük İskender, M.Ö. 330 yılında kenti ele geçirdiğinde, bugün İktiyaruddin Kalesi'nin bulunduğu yere yeniden bir şehir yapmış. Arap istilâsından sonra kent artık Heri diye anılmaya başlanmış. İslâm öncesi Herat'tan, arkeolojik çalışmalar sırasında çıkan ufak tefek kalıntılar dışında günümüze herhangi bir yapı kalmamıştır. Herat adına ilk kez **Vendidad Sade**'deki yazılı Zerdüştçü yerleşim bölgeleri listesinde rastlıyoruz. Eski Yunan yazılarında Herat Artocoana, **Avesta**'da Haraiva diye bilinen Herat, daha sonra Aria, Heri adlarını almıştır.

Herat, verimli bir bölgenin kent merkezi olmakla kalmamış, Doğu ve Batı uygarlıklarını İpek Yolu ile bağlayan güzergâhın üstünde bulunan bir nokta olmuştur.

Tarihî belgelerde Şamiren Kalesi diye geçen yapının kentin en eski mimarî örneklerinden biri olduğu sanılıyor ve yerinin bugün İktiyaruddin Kalesi'nin bulunduğu yerde olması gerektiği tahmin ediliyor. Yapılan çalışmalar, Büyük İskender'in yaptırdığı kale dahil, bu sit bölgesinde oldukça geniş bir zaman dilimi içinde, kentin birkaç kere yeniden inşa edildiğini ortaya koyuyor.

Gaznelilerin saltanatı sırasında ikinci planda kalmaya başlayan kent, 1157 yılında uğradığı istilâ ile tamamen yıkılır. XII. ve XIII. yüzyıllarda, Ghori kralları döneminde, kendini yeniden toparlayan Herat, Cengiz Han'ın ve 1358 yılında Moğolların saldırısına mâruz kalarak yeniden yıkılır. Kent, Timur torunlarının eline geçerek, XIV. ve XVI. yüzyıllarda en parlak dönemini yaşar.

Timur'un torunlarının ve Afgan gücünün gelişimine kadar kent, Türkmen ve Özbekler tarafından dört kez talan edilmiştir. Eskiden daha doğuda buluna Afganlılar, Herat'a ilk kez Nadir Şah tarafından yerleştirildiler. XVIII. yüzyılın ortalarında Ahmed Şah Durani'nin Afgan Krallığı'nı kurması üzerine, Herat kimi zaman bağımsız, kimi zaman da Kâbil veya İran'ın etkisi altına girmek zorunda kalmıştır. 1839 yılında İran'ın Herat'a göz dikmesi üzerine, İngiltere'nin desteği ile kent Afganistan'a kalır ve 1863 yılında Dost Muhammed Han tarafından toptan Afgan Krallığı'na bağlanır. Kentin yapımında çoğunlukla tuğla veya kerpiç kullanılmıştır. İran-İslâm stilindeki duvar ve tavan minyatür süslemeleri ile dikkati çeken kentin en önemli yapıları arasında Mescid-i Cami, Gazargâh ile Camk'ı sıralamak mümkün. Bugün Gazargâh diye bilinen külliye XV. yüzyılda yapılmış. Bu külliye 1006-1088 yılları arasında yaşamış olan Abdullah Ensari'nin türbesini barındırıyor. En eski ve en ünlü İran mutasavvıflarından biri olarak bilinen Ensari'ye Pîr-Ansâr veya Herat doğumlu olduğu için Pîr-i Hirî de denmiştir.

Timur sülalesinin döneminde dinî krallık ile derebeylik karışımı bir siyasetle yönetilen bu yöre insanlarının başlıca geçim kaynağı tarım, zanaat ve ticaret olmuş. Talan ve salgın hastalıkların bir zaman kente verdiği zararların yerini bugün maddî olanakların kısıtlılığı ile koruma önlemlerinin yetersizliği ve yeterince sahiplenmeme almış. Bu nedenle eski nüfusu 80 bin olarak tahmin edilen bu kentte halen 175 bine yakın insanın yaşamasına rağmen Herat, yıkıcı etkenlerden doğru dürüst korunamamaktadır. Herat'taki koruma çalışmaları yeterli görülmemekle birlikte, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) çerçevesinde bazı sağlamlaştırma ve koruma çalışmaları tamamlanmıştır.

S.O.S ANADOLU

"Kültür miraslarımızın tahribinde rol oynayan etkenlerden birisi de doğadır. Aslında doğa etkeni diğerlerine oranla en az zararlı olanıdır ve çoğu kez de yıkıcı etkileri basit önlemlerle azaltılabilir. Buna iyi bir örnek doğal bir kayalığa oyulmuş bulunan 17 metre yüksekliğindeki Yazılıkaya anıtıdır."

Fotoğraf: Şemsi GÜNER

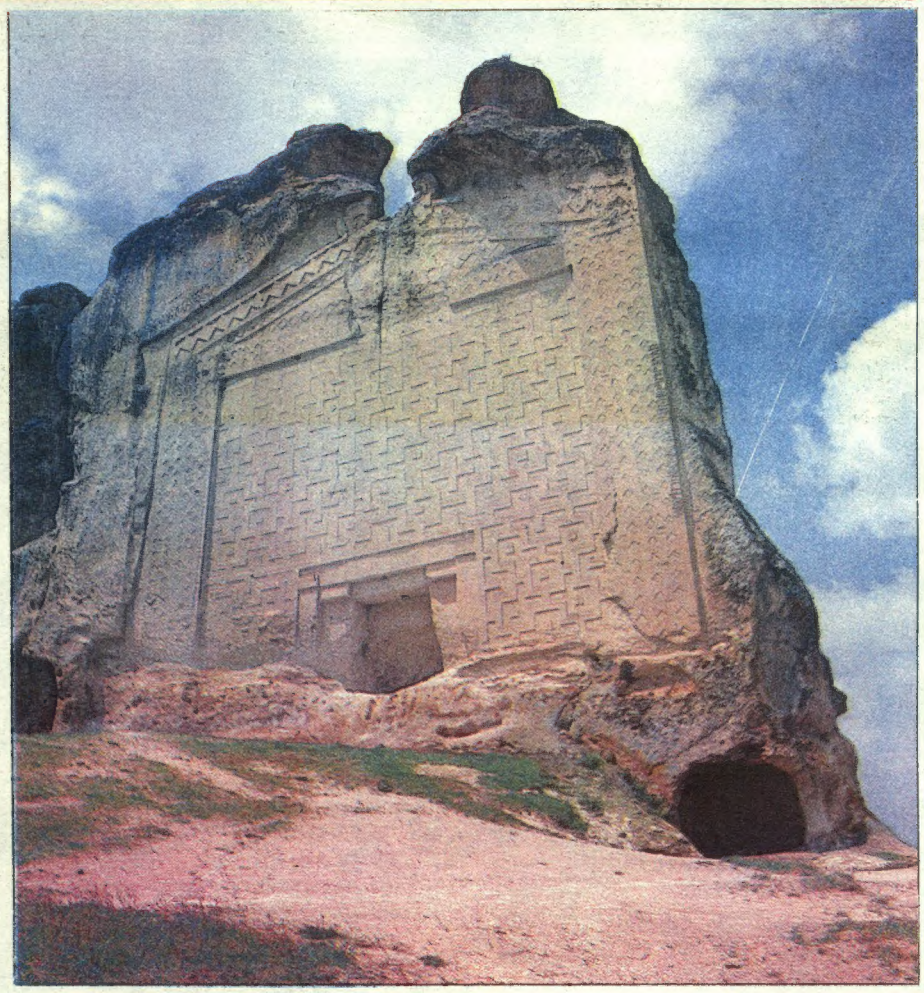

Midas'ın Mezarı YAZILIKAYA

● *Yazılıkaya'yı ziyaret eden bir ziyaretçi, ziyaret defterine şu notu düşmüş: "Yazılıkaya'nın tarihi çok enteresan. Ancak daha da enteresan olanı, bu önemdeki bir yapının bir bekçi ile yapayalnız, kaderine terkedilmiş olması..."*

Yaklaşık 3200 yıl önce boğazları geçerek Anadolu'ya giren Frigler, Afyon-Seyitgazi-Ballıhisar üçgeni arasında kalan ve "Frigya Yaylası" olarak adlandırılan platoya yerleştiler. Ve Anadolu'da güçlü ve yaygın olan "Ana Tanrıça", "Büyük Ana", "Kybele" gibi adlarla adlandırılan bir inancı benimsediler.

Ana Tanrıça'nın tatlı su kaynakları yakınlarındaki çıplak yarlarda bulunduğuna inandılar ve bu gibi yerlerde, Tanrıça'nın tapınaklarını temsil eden kaya yapılar oluşturdular. Bu yapıların yüzeylerini hayvan motifleri ya da geometrik desenlerle bezediler ki, bunların içinde, "Midas" adını içeren Frigce yazıt nedeniyle "Midas Mezarı" olarak adlandırılan anıt en ünlüsüdür. Yaklaşık 2600 yıl önce yapılmış olan anıtın yüzü, diğer Frig kaya oyma yapıları gibi gün doğumuna bakar. Ve motifli yüzeyi ile bir tapınağın ön kesimini temsil eder. Anıtın duvarlarına kazınmış olan MATER, yani ANA anlamına gelen yazıtlar, Midas Anıtı'nın MATER KYBELE yani Büyük Ana Tanrıça'ya ait olduğunu daha kesinlikle ortaya koyan bir kanıt olarak kabul edilir.

Anıtın alınında son yıllarda oluşan çatlak, anıtı boydan boya ikiye bölebilecek şekilde adım adım tabana doğru ilerliyor. Çatlaktan giren yağmur suları sert havalarda donuyor ve çatlağın ilerleyişini hızlandırıyor. Konuyla ilgili çalışmaları bulunan Eskişehir Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Merkezi Bölümü, "fon" bulabildikleri takdirde, çatlağa yağmur sularının dolmasını önleyecek bir çatı ile tahribatın ilerleyişini durdurabileceklerini belirtiyorlar.

BİR TANIĞIN SEYİR DEFTERİNDEN

"OSMANLI TÜRKİYESİ" ve "YENİÇERİLER" KİTAPLARININ YAZARI

GOODWIN ile "KAYBOLAN İSTANBUL" üzerine konuşma

Ömer Madra

Godfrey Goodwin, 1921'de Londra'da doğdu. Kraliyet Dram Sanatları Akademisi'ni bitirdi. İlk kez 1952'de geldiği Türkiye'de 1956-1968 yılları arasında yaşadı, Robert Kolej Lisesi'nde ve Robert Kolej'in Yüksek bölümünde Sanat ve Mimarî Tarihi profesörlüğü yaptı. 1971'de yayımlanan "Osmanlı Mimarîsi Tarihi" ("History of Ottoman Architecture") büyük ilgi topladı. Bunu 1974'de basılan "Osmanlı Türkiyesi" ("Ottoman Turkey") izledi. Son 15 yıl içinde 4 kez ülkemizi ziyaret eden Goodwin, şu sıralarda "Yeniçeriler" adlı kitabını basıma hazırlıyor. İngiliz sanat tarihçisi, Kraliyet Asya Araştırmaları Enstitüsü'nün başkanı.

MADRA: Türkiye'de ve özellikle İstanbul'da gözünüze çarpan değişiklikler üzerinde durabilir miyiz?

GOODWIN: Önce Bursa'dan söz edebilir miyim, birkaç kelimeyle? Çünkü bu kent, geçirilen değişiklikleri değerlendirebilmek için çok iyi bir örnek oluşturuyor. Bursa'ya gitmek benim için hayli hüzün verici bir olay. Çünkü şehir çok büyük bir değişikliğe uğradı. Ve yeşil vadilere doğru öylesine yayıldı ki... Artık Bursa'da "kaybolmak" mümkün olabiliyor. Belirleyici işaretleri görmek mümkün değil çünkü. Eskiden Bursa'da "kaybolduğumu" hiç hatırlamıyorum. Şimdi olabiliyor.

Ne var ki, bunun başlıca nedeni de, Bursa'nın son derece "müreffeh" bir kent halini almış olması. Ayrıca, çok daha "mutlu" bir kent olmuş. Yani, insanların çok daha iyi giyimli ve mutlu olduklarını görebiliyorsunuz. Pazar yerleri insan almıyor. Genel görüntü, büyük bir ekonomik ilerleme olduğunu ortaya koyuyor. İnsanların hüzünlü ve bungun olmadıkları bir neşe atmosferi seziliyor havada... Ne demek istediğimi daha iyi anlatabilmek için bir örnek vereyim size: Çiftçiler zeytin fidanları dikiyorlar Bursa'da. Şimdi, bildiğiniz gibi, zeytin hayli yavaş büyüyen bir ağaçtır. Eğer karamsar bir insansanız, normal olarak bir zeytin fidanı dikmeyi düşünmezsiniz. Ben, bu olayı, Bursa'daki değişimin bir simgesi olarak alıyorum.

İstanbul'a dönersek. Buradaki asıl büyük değişme, blok apartmanların oluşturduğu tekdüze (monoton) görüntüdür. İnsanı en çok şaşırtan, hatta "şoke eden" şey, Üsküdar'dan başlayıp Maltepe'ye vs. uzanan kıyının görüntüsü. Birbiri ardından, âdeta sonsuza dek uzanan bloklar son derece tekdüze bir görüntü veriyor. Ayrıca, şehrin ardındaki yeni karayoluna, yani örneğin Yeşilköy'den Levent'e uzanan yolu ele alırsak, bunun yanıbaşında yükselen devasa bloklar ve bunların oluşturduğu âdeta bağımsız "apartman-kent"ler insanı gerçekten şoke ediyor. Ama öte yandan, bütün bu insanların da bir yerde yaşaması gerek. Altı milyonu bulan ve her yıl bir milyon artan bir nüfusla kenti eski düzeyinde tutamazsınız ya. (İstanbul'un artan nüfusu konusunda hep abarttığımı sanıyorum, sonra da geri bile kalmış olduğumu anlıyorum). Yani, İstanbul, yaşayan ve büyüyen dev bir kenttir. Dünyada bu durumda olan pek az kent vardır. Merkezi de, yoksulların yaşadığı bir "ghetto" değildir; canlı bir merkezdir. Dolayısıyla, göz rahatsız oluyor, ama yürek ve beyin için de aynı şeyi söyleyemeyiz.

Tabiî, Boğaz'a gelinceye dek! Boğaz'a gelince iş değişiyor. Burada "gelişme"nin gereğinden çok hızlı ve düzensiz olduğunu söyleyebilirim. Özel girişim temeline dayanan bu gelişme büyük zarara yol açmış. Bu zararı onarmak çok güç olabilir. Bu da acıklı bir durum. Çok acıklı. Yalnız, bu akımın durdurulduğunu öğreniyorum bugünlerde. Yani, yeni inşaat yapmak güçleşiyormuş artık. Nihayet bir tür denetim getiriliyor anlaşılan. Tam da zamanında.

Gene de, Beyoğlu yakasından kentin ufkuna baktığınız zaman, bu ufuk (skyline) gerçekten nefes kesici! Dünyada ufkunu böylesine koruyabilen başka bir kente rastlamak olanaksızdır. Bu bir mucize aslında. Ve insanlar sayesinde korunmuş olmalı. Bana öyle geliyor ki, hangi bunalım yaşanıyor olursa olsun, duruma son dakikada vaziyet edecek birileri çıkıyor. Her zaman birileri oluyor, durumu kurtaracak. Ve bu bireylerin önemini ölçecek bir ölçümüz olsa, her birinin değerini 20.000'le filan çarpmamız gerekir.

Son sergiyi ele alalım. Anadolu Medeniyetleri Sergisi'ni. Şimdi, böyle bir işin altından kalkmaları inanılır gibi gelmiyor insana, ama Nurhan ve birkaç kişi bunu başardılar işte.

Bu noktada küçük bir mesaj iletmeme izin verirseniz, şunu diyeceğim: Sergi için önceden fazla bir duyurma yapılmadı. Batı terimleri ile konuşursak, yeterli propagandası yapılmadı serginin. Burada inanılmaz güzellikte, muazzam bir sergi kotarılmış ve kimsenin pek haberi olmuyor. Yani, genel olarak kamuoyunu kastediyorum. Benim biraz fikrim vardı önceden tabiî, ama pek az insan duydu gerçekte. Mayıs ayına gelinceye dek insanların bu sergiden pek haberi olmadı. Oysa, insanlar tatillerini, hemen hemen bir yıl önceden planlıyorlar. Tabiî, duyurma işinin yeterince yapılmaması belki yararlı da olmuştur; İstanbul'a bir yarım milyon turist daha gelseydi onları yatıracak yer nasıl bulunurdu bilemiyorum. Çünkü otellerin tümü şimdi bile hınca hınç dolu. Ama gene de yazık oldu bence. Sergi çok daha büyük yankı yapabilirdi. Oldukça yüksek satışı olan Batı gazetelerinde çıkacak makaleleri düşünebiliyor musunuz? Yoğun bir bilgi yağışı olurdu. Bunların da Türkiye için şu anda çok büyük değeri var.

MADRA: Çeşitli yayın organlarında birçok olumlu yazı çıktı aslında...

GOODWIN: Biliyorum. Ama yeterli değil bence... 1588 yılında Mimar Sinan öldü. 1988 yılı, Sinan'ın ölümünün 400. yıldönümü oluyor. Bence, Türkiye şimdiden planlamaya girişmeli ve (Nurhan'ın da bu işin üzerinde olduğunu duydum). 1986'nın sonunda bütün dünyaya duyurmalıdır. Basın ataşeleri, her yana 1988'de neler yapılacağı konusunda bilgi içeren broşürler vb. göndermelidir. Yani, iki yıl önceden hazırlıkların tamamlanması yararlı olur. Bence bu çok önemli... Dünyanın en harikulâde gösterisi olabilir! Turistleri otobüslerle Edirne'ye götürüp göz ziyafeti çekilebilir, vb. vb.

İnsanlar Batı Avrupa'nın dünyadaki tek uygarlık olmadığını artık anlamaya başladılar. Artık Şanzelize'de (Champs Elysées) bile, "bizden başkaları da var galiba!" diye düşünmeye başladılar. Paris'in dünyadaki tek yer olmadığı da kavranıyor yavaş yavaş...

Londra'nın çamurlu "arka suları"nda aynı şey oluyor. Onun için, Sinan "gösterisi"nin muazzam boyutlarda yapılması gerek. Michelangelo'nun yıldönümü geldiğinde Roma'nın neler yaptığını bir düşünün... Borazanlar, ışıklar ve bütün o gürültü. Böyle de olması gerekir. Türkiye'nin de böyle davranması çok yararlı olmaz mı? Son dakikaya dek beklenmemeli. Gerçi, o "son dakika" çalışmalarının çok yaratıcı bir enerji verdiği kesin, üstelik uzun-vadeli planlama da yaratıcılığı dondurur bir bakıma. Ama "duyurma" işine erkenden girişmekte yarar var. Bütün camiler yerinde duruyor zaten. Onların fotoğraflarını dörtbir yana göndermek yeterlidir. Sultanahmet'teki "ses ve ışık" gösterisi gibi bir şey de yapılabilir. Okunan metin üzerinde tereddütlerim var doğrusu, ama ışıklandırma çok çok başarılıydı. Gerçekten harikaydı. Projektörleri aniden Ayasofya üzerine çevirmek de nefes kesici, dahiyane bir buluş. Birdenbire yüzlerce martının bembeyaz bir bulut gibi havalanışı... Hiç gördünüz mü?

MADRA: Hayır.

GOODWIN: Her akşam yineleniyor. Martılar orada Ayasofya'nın kubbesinde tünemiş duruyorlar. Sonra birden, bir ışık seli onların üstüne boşalıyor. Kısacık bir süre için. Martılar da havalanıveriyorlar. Picasso'nun güvercinleri gibi. Akıl alır gibi bir görüntü değil doğrusu. Tüm "ışık ve ses" gösterisi boyunca Ayasofya'ya yapılan tek âtıf da bu oluyor.

MADRA: Belki böyle bir belgesel film yapılabilir.

GOODWIN: Elbette. Ama daha iyi bir senaryo yazılması koşuluyla... Ayrıca, Sinan için de ciddî bir film yapılabilir. Bunun planlaması, çekimi, seslendirilmesi vb. için en az bir yıl gerekir tabiî. İnsanları da bunların gelişi konusunda önceden bilgili kılmak gerekli.

MADRA: UNESCO ile Turizm Bakanlığı'nın ortak olarak hazırladıkları ve Milliyet gazetesinin de katkıda bulunduğu bu proje kampanyası hakkında ne düşünüyorsunuz?

GOODWIN: Son derece ilginç bir gelişme. Küçücük tohumlardan kocaman ağaçlar çıkar. Bu söz, bu durum için çok geçerli. Türkiye'de gerçekten büyük bir refah artışı olduğu göze çarpıyor. Bayağı şaşırtıcı bir gelişme. Bir zamanlar ekonomi tam bir yıkıntı içindeydi... Düşünüyorum da, genellikle ekonomiyi yıkanlar iktisatçılar oluyor galiba. Önceden göremedikleri gelişmeler konusunda kehanetlerde bulunuyorlar çünkü.

MADRA: Burada, söylediklerinizden açısından paradoksal bir durum ortaya çıkıyor sanki. Bir yandan, yedi yıllık bir aradan sonra görüntüde olumsuz yönde önemli değişiklikler olduğunu söylerken, öte yandan, refah artışı yönünde önemli işaretlere rastlandığını belirtiyorsunuz.

GOODWIN: Evet. Estetik yönden kötüye doğru bir değişme olduğu kuşku götürmez. Ama bunun başlıca nedeni de şu: Yaşayan bir kent, sırf yaşadığı için bir yere doğru gitmek zorundadır.

MADRA: Peki daha rasyonel bir planlama, denetleme gibi önlemler alınamaz mı?

GOODWIN: Alınabilir. Aslında, bu Osmanlı geleneğinin dışında bir çizgi. Yani, halk, kendisine ayrılan alan içinde istediğini yapabiliyordu. "Komşunun görüşünü engellemediğin sürece nereye ne kadar ev yapabilirsen yapabilirsin" biçiminde özetlenebilecek olan o "imkânsız" Osmanlı kanununun geri getirilmesi düşünülebilir. Kent planlamasında bundan mükemmel bir anlayışa ulaşılamaz; daha fazlasına da gerek yoktur. Ne var ki, bu harika yasa, 6 milyonluk bir nüfus için uygulanamaz.

Mesele yeşil alanların, ağaçların, vb. korunması açısından düşünülmelidir.

MADRA: Yeşil alanların azalması açısından da, son yıllarda bir değişiklik gözünüze çarptı mı?

GOODWIN: Demin sözünü ettiğim büyük blokların dikildiği yerlerde azalma olmuş tabiî. Yeni evlerin yapılması için ağaçların kesilmesi kaçınılmaz bir olay. Bununla birlikte, daha önceden tanıdığım, bildiğim ağaçların hepsini yerli yerinde buldum. Boğaz'da böyle önceden tanıdığım birçok ağaç var. İnsan hiçbirini unutmuyor. Yok, genel olarak İstanbul bu açıdan sınıfta kalmış değil.

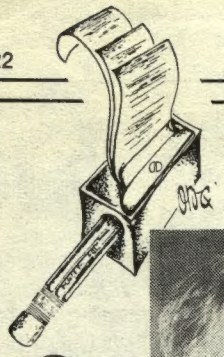

Prof. Cevat Erder

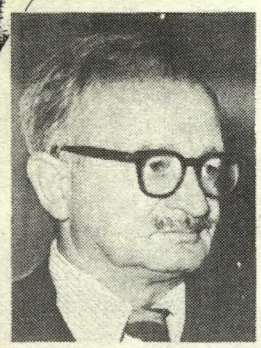

17 Ocak 1931'de İstanbul'da doğdu. 1958 yılında Ankara'da DTCF'den lisans diploması, 1965'de doktorluk ve 1970'de doçent unvanını aldı. 1976'da profesör olan Cevat Erder, ABD ve Avrupa'da çeşitli üniversitelerde öğretim görevlisi oldu. Birçok uluslararası kuruluşta üyelik ve yönetim kurulu üyeliği yapan Erder, şu sıra ICCROM Genel Sekreteri. Erder'in yayınlanmış birçok makalesi ve kitabı bulunuyor. **Göynük, Hellenistik Devirde Anadolu Mimarisinde Kyma Rekta-Kyma Reversa, Doomed By The Dam, Tarihî Çevre Bilinci,** kitaplarından bazıları.

ICCROM

Açık adı **"Kültür Varlığını Koruma ve Restorasyon İçin Uluslararası Araştırma Merkezi"** olan ICCROM (International Center for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property) UNESCO tarafından 1959'da Roma'da kuruldu.

Aralık 1982 tarihli bilgilere göre, üye devletlerin sayısı 1981 yılında Şili ile Finlandiya'nın üyelikleri ile 68'e yükseldi. Türkiye, 1969 yılında ICCROM'a tam üye oldu. Örgütün şu andaki yöneticisi ise bir Türk bilim adamı, Prof. **Cevat Erder**'dir.

ICCROM'UN GÖREVİ

Örgüt yönetmeliğinin birinci maddesinin belirlediği üzere örgüt şu görevleri üstlenmiştir:

a) Kültürel mirasın korunması ve restorasyonu ile ilgili bilimsel ve teknik sorunları, belgeleri toplamak, incelemek ve dağıtmak.

b) Uzman değiş tokuşu, uluslararası toplantılar ve özellikle uzman veya kuruluş komisyonları aracılığı ile bu alandaki araştırmaları oluşturmak, desteklemek ve düzenlemek.

c) Kültür mirasının korunması ve restorasyon ile ilgili genel veya belirli noktalarda düşüncelerini söylemek veya öneride bulunmak.

ICCROM'un bu çalışmalarının somut bir örneği de, Göreme'deki Tokalı Kilisesi'ndeki çalışmalardır. Buradaki restorasyon çalışmaları 1971 yılında Türk hükümetinin ICCROM'un Genel Kurulu'na yaptığı başvuru ile başlamıştır. 1973 yılında fiilen başlanan çalışmalar başlıca iki amacı hedef alıyordu. Birincisi, gelecekteki koruma çabalarına bir örnek olarak, bu bölgedeki Bizans döneminden kalma üç yüze yakın resimli kilisenin korunması ve restore edilmesi, ikinci hedef de, Türk uzmanlarından oluşan bir ekibi eğitmek ve bu koruma çalışmalarını devamlı sürdürmelerini sağlamaktı.

Kültür varlıklarının korunması ve uluslararası uygulamalar

Prof. Cevat Erder

GÜNÜMÜZDE anıtların korunmasıyla ilgili çalışmaların, hızla gelişen, değişen anlayış ve uygulamalarla etkilendiğine tanık oluyoruz. Yakın zamanlara kadar büyük bir titizlikle savunulan koruma ilkeleri sürekli ve güçlü eleştirilerle yıpratılmakta, aşılmaktadır. Özellikle uluslararası kültürel varlıkları koruma ilkelerine yöneltilen eleştirilerin giderek artmasına başlıca neden teknolojik alandaki gelişmelere paralel olarak anıt koruma çalışmalarının da giderek yoğunlaşması ve çeşitlilik kazanması gösterilebilir.

AVRUPA'yı bir onarım şantiyesine çeviren İkinci Dünya Savaşı sonrası çalışmalar artık Avrupa sınırlarını aşmış, dünyanın her köşesini sarmış durumdadır. Dünyanın farklı ekonomik, sosyal ve kültürel yapıya sahip bölgelerinde giderek artan onarım ve koruma uygulamalarında doğal olarak farklı yaklaşımlara tanık olunmaktadır. Konunun geniş kapsamlı oluşu, önceden tesbit edilmiş belli ilkelerin uygulanmasını güçleştirmekte, değişik yaklaşımlar, hatta ilkelere ters düşen uygulamalar önümüze sergilenmektedir.

GEÇMİŞTE, çalışmaların en yoğun olduğu alan Avrupa sınırları içinde kaldığı dönemde, kabul edilen tarihî anıtları koruma ilkelerinde uyum sağlamak, genellikle tek tip yapı söz konusu olduğunda, nisbeten kolaydı. Oysa anıtları koruma, şehir ve bölge planlamaları çerçevesine girip konunun tek yapı olmaktan çıkarak geniş alanlar içinde düşünülmesi zorunluğu geçerlilik kazanmaya başladığı dönemden itibaren Avrupa için söz konusu bu kolaylık anlamını yitirmiştir.

● *Prof. Cevat Erder, yönetimini üstlendiği ICCROM'un çalışanları ile birlikte Roma'da. Altta gravürünü gördüğünüz bu anıtsal yapının bugün bir bölümü ICCROM'un yönetim binası olarak kullanılmaktadır.*

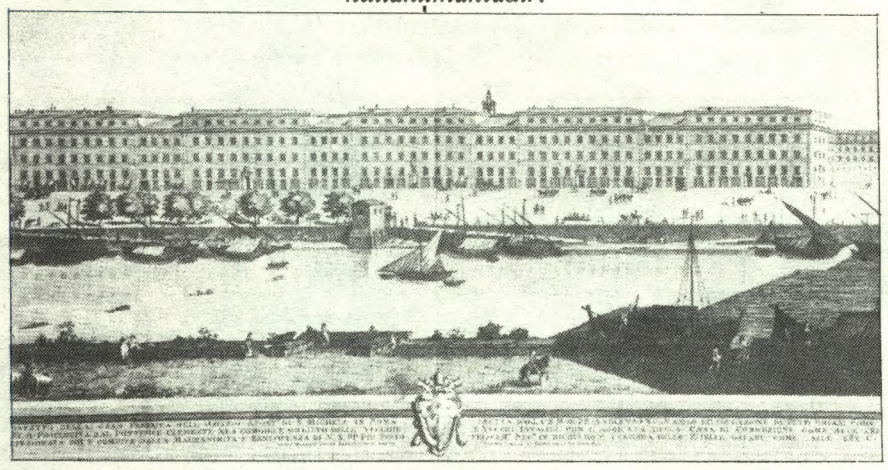

ÖRGÜTÜN YAPISI

Üye devletlerin temsilcilerinden oluşan bir Genel Kurul iki yılda bir toplanarak örgütün izleyeceği siyaseti belirler, program ve bütçeyi onaylar. Çoğunluğu Genel Kurul tarafından belirlenen Uzmanlar Konseyi ve Sekretarya programı oluşturmak ve yürütmekle görevlidir. Toplam personel genel müdür (ki, şu anda genel müdürlüğü Cevat Erder yürütmektedir) dahil 25 kişidir, bunların 10'u idarî işlere bakmaktadır. Üye devletlerin ve ortak üyelerin yatırdıkları aidatlarla ICCROM'un yıllık bütçesi yaklaşık 1.25 milyon doları bulur.

GÜNÜMÜZDE anıtların korunmasıyla ilgili çalışmalar artık basma kalıp ilkelerle yetinilebilecek, salt teknik bilgi isteyen, herhangi bir mimar, mühendis, arkeoloğ, sanat tarihçisi ya da bir hukukçunun tek başına at koşturacağı bir alan olmaktan çıkmıştır. Anıtların korunmasını basit bir teknik sorun olarak düşünenlerin uygulamalarındaki hataları görebileceklerin sayısı hayli artmıştır. Ve bu hataları yinelemek için özür ve gerekçe bulmak güçleşmiştir. Konu artık bir uzmanlık dalı olmuştur. Koruma konusunu bu yönüyle değerlendiren ilk ülkeler arasında oluşumuz bir övünme nedenidir. Dünyada bu konuda eğitim yapan ilk koruma uzmanlık bölümlerinden biri Türkiye'de başlatılmış bulunmaktadır. Bugün üniversitelerimiz mimarlık eğitimi içinde kabul edilmiş dört ana bilim dalından birinin koruma olması da dikkat çekicidir. Türkiye'dekiler de dahil olmak üzere, bugün tüm dünya ülkelerinde uzmanlık dalı olarak diplomaya dönük eğitim yapan merkezlerin sayısı yirmiyi aşmıştır, bu sayı giderek artma yolundadır.

KORUMA konusu ayrıca Avrupa ölçeğinde yeni bir boyut kazanarak genel mimarî eğitim programlarında da yer almaya başlamıştır. Zira Avrupa'nın nüfus artışının sıfır noktasına ulaştığı yerlerde, özellikle Orta ve Kuzey Avrupa ülkelerinde, yeni konutlara gereksinme giderek azalmakta, eski tarihî konutlar, eski yapılar çeşitli biçimlerde konut olarak yeniden değerlendirilmektedir. Bu ülkelerde halen faal inşaat firmaları çalışmalarının önemli bir kesimini eski yapıların onarılıp daha sağlıklı kılınmasına yöneltmişler, bu konuda eğitim gören, deneyimi olan kişileri kullanmaya başlamışlardır. Tarihî yapıların geleceği ile ilgili sorunlar ergeç her mimarın ya da şehir plancısının kaçınılmaz olarak karşısına çıkmakta, konunun gün geçtikçe açıklık kazanan geniş kapsamlı niteliği, daha ayrıntılı teknik ve deneysel bilgi birikimini gerekli kılmaktadır. Artık uluslararası alanda kabul edilmiş birkaç ilkeye dayalı, hatta zaman zaman bundan da yoksun görülen yüzeysel bir bilgi, kültürel varlıkların korunması için yeterli olmaktan kesinlikle çıkmıştır. Kaldı ki uygulama önerilerinde değişik kültür anlayışıyla oluşturulmuş ilkelerden yararlanırken dahi çok hassas davranarak kültürler arası evrensel özellikleri yörelerin kendine has özelliklerinden ayırt edebilmek gereklidir. Güçlü ekonomik ve siyasî konumlarından dolayı bugün özendirici olan toplumların etkinliği artmış ise de, yapay ve geçici etkileri artık anlaşılmış bu kültürlere ait ilkeler arasında seçim yaparken kendi kültürümüze yakın ya da aykırı düşenlerin bulunabileceğini düşünmemiz ve bunları dikkatle değerlendirmemiz gerekir.

KANIMCA, en zor olan, bugün bizim de katıldığımız uluslararası kampanyalarda, maddî katkısı ne olursa olsun eldeki verileri değerlendirirken, evrensel kültür özellikleriyle o ülkenin kültüründeki özellikler arasında dengeli, sağlıklı bir yaklaşıma varmaktır. Türkiye, bunu değerlendirecek düzeyde uzman ve teknisyenlere sahiptir. Yeter ki yetkililer, eldeki bu gücü iyi değerlendirebilsin.

ŞEHİR, TARİH, KÜLTÜR

Enis Batur

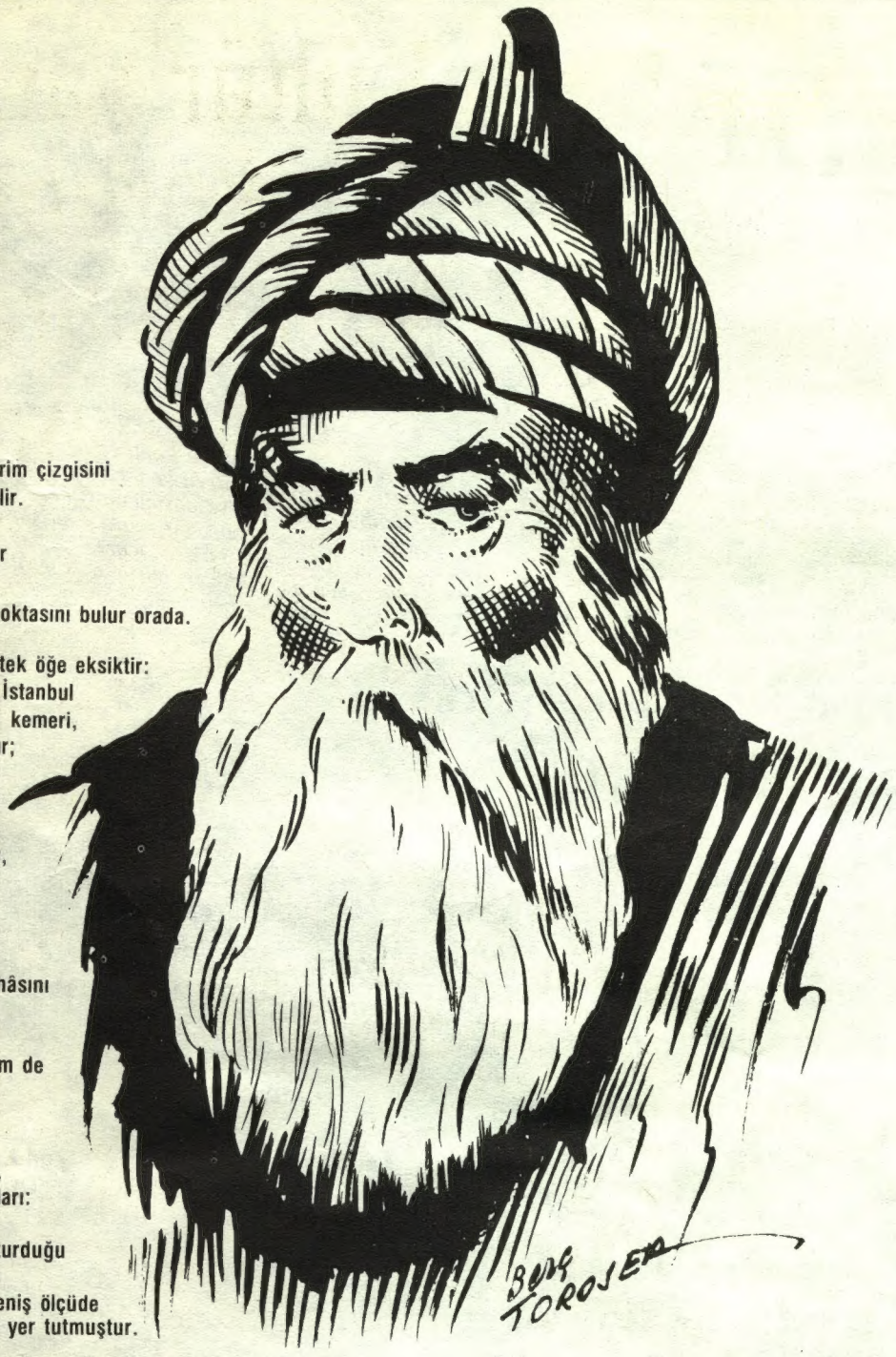

İstanbul'un kültürel düzlemde yaşadığı evrim çizgisini içeriden katedenlerin başında Tanpınar gelir.
''Beş Şehir''de, kuşbakışı,
Tarih ve Coğrafya arasından ilerlerken gelir
Sinan'da büyük bir düğüm kurar:
İmparatorluk sanatının bir bakıma doruk noktasını bulur orada.
Tanpınar'a bakılırsa, bu ulu mimar
Istanbul'a dokunmadan önce, şehirde bir tek öğe eksiktir:
Dehâ. ''Yaratıcı, nizam verici hamleleriyle İstanbul
ufkunu, mermeri, kalkeri, porfiri, kubbeyi, kemeri,
istalaktiti, asırlık şekilleri birbirine karıştırır;
nisbetleri değiştirir, tenazurları kırar,
sanki dehâsıyla kendisinden öncekilerin
tecrübelerini, buluşlarını bir sonsuzluğa
taşımak istiyormuş gibi, her şeyi genişletir,
büyütür, sayıları çoğaltır, her motiften
ayrı ayrı şekiller ve terkipler çıkartır'':
Bu yorumu, Sinan'ın kendisinden
sonra gelenlere yaratıcı bir katkı şansı
bırakmadığı yollu sözleri izler. Sinan'ın dehâsını
yalnızca bu yaratıcı doku belirlemez.
İnanılması bile güç olan bir
üretim temposu içinde hem İstanbul'a, hem de
başka Osmanlı şehirlerine el atar.
Şair Sâi'nin mezar taşına yazdığı gibi
''yüz yıldan fazla yaşayıp 400'den fazla
mescid, 80 yerde cami'' yapar. Hamamlar,
kemerler, kervansaraylar, köprüler, su yolları:
Sonsuzlukla yarışmış gibidir hep.
Hıristiyan mimarîsinin onbeş yüzyılda oluşturduğu
birikimin Sinan'da uyandırdığı etki bellidir:
Ustalığa doğru hızla tırmanışının altında geniş ölçüde
bu gelenekle hesaplaşma, yarışma güdüsü yer tutmuştur.
Rivayettir: Süleymaniye'nin inşası için
seçilen alana ilk kez, ''Muhteşem''
Sultan ile birlikte geldiklerinde, Sinan boş alanın eşiğinde dakikalarca sessiz,
kıpırdamadan durmuş, Sultan da büyük bir saygıyla onu beklemişti.
Sonunda, başını eğerek, kafasında tüm tasarımını bütünlediği,
bir anlamda inşasını bitirdiği camiin ''kapı''sından içeri girdiği, öne doğru birkaç adım attığı söylenir.
Süleymaniye'nin inşası gerçekten bittiğinde ise hesaplaşmadan yüzü açık çıktığını, önündeki en büyük
yarışın artık yalnızca kendisiyle olduğunu anlamış bir ustadır Sinan: Başyapıtı saydığı Selimiye'ye doğru da bu bilinçle ilerlemiştir.

Profil

"Ser-mi'mar-ı âlem" Davut Ağa

Mimar Sinan'ın Süleymaniye'yi bitirmek üzere olduğu yıllarda Suyolu Nazırı olan Davut Ağa'nın bundan önce ne yaptığı, nerede doğduğu ve yaşadığı bilinmiyor. Sinan'ın ölümüyle boşalan Hassa Başmimarlığı görevine getirilen Mimar Davut, ustasının ölümünden önce onun yanında kalfalık eserlerini vermişti. Bunların en ünlüleri Üsküdar Atik Valide Camii, Koca Mustafa Paşa yakınlarındaki Kızlarağası Mehmet Ağa Camii'dir. Ustalık dönemi eserlerinin en ünlüleri ise, Sirkeci'de Sepetçiler Köşkü, Sarayburnu'nda İncili Köşk ve birçok sebil ve türbedir. 1598 yılında öldüğünde Venedik asıllı Safiye Sultan'ın emriyle başlatılan Eminönü'ndeki Valide (sonradan Yeni Cami) Camii'nin Başmimarlığını yapıyordu.

Bir kitap

Tarihî çevre bilinci

Profesör Cevat Erder'in ODTÜ Mimarlık Fakültesi yayınları arasında 24. kitap olarak 1975 yılında çıkan **Tarihî Çevre Bilinci** adlı incelemesi, konuyla ilgilenenler için bir kaynak niteliği taşıyor. Roma İmparatorluğu'ndan günümüze kadar ''İnsan-Tarihî Çevre'' ilişkisini bilimsel bir titizlikle inceleyen kitabın sonundaki EKLER bölümünde restorasyonla ilgili birçok tarihsel belgeyi bulmak mümkün.
Yazar Önsöz'de bu incelemeyi kaleme alma gerekçesi olarak, tarihî anıtların onarımı konusundaki kaynakların dağınıklığını ve Türkiye'nin kültürel mirasının tarihî oluşumunu izleyebilmek ve değerlendirebilmek için örnek bir kaynak kitabın eksikliğini gidermek olarak özetliyor.

Şehir anahtarları

Selâtin camileri

Selâtin, Arapça sultan anlamına gelip **sultan** kelimesinin çoğuludur. Sultanların veya eşlerinin yaptırdığı camilere selâtin cami denir. Bu tür camilerde birden fazla minare vardır ve sultanın namaz kılabileceği bir de **Hünkâr Mahfili** bulunur.

Selâtin camileri büyük birer kompleks olarak inşa edilmiştir. Medreseleri, aşevleri, bimarhaneleri içinde camii yaptıran sultanın yattığı türbeleriyle, yer aldıkları şehir parçasının birçok gereksinimine cevap verecek biçimde planlanmışlardır. Bu tür camilerin vaizleri **Selâtin Şeyhliği** unvanını alır, vakıflarının idaresi de **Darüssaade Ağası'**na bırakılırdı.

Yaşlı İstanbul için genç düşler 3

Abdullah Öğülmüş

İstanbul'da dün lodos bugün de üşütücü bir poyraz vardı. Türkiye Şenlikler Ofisi'nin çağrısı olarak gelen 40 bin konuk program uyarınca bugün de denize girecek, akşam İstanbul'dan ayrılarak Uludağ'da Karadam Şenliği'ne yetişecekti.

Türkiye Ofisler Birliği'nin yayın organı her zaman olduğu gibi, denize girilebilecek, kayak yapılabilecek, ava çıkılabilecek yerlerin adlarını ofislere duyuruyordu. Şenlikler Ofisi'ne gelen teleks notuna göre, İstanbul'da denize girilebilecek en uygun koy Haliç'ti.

Ulaşım Ofisi'nin yardımıyla Şenlikler Ofisi'nin 40 bin konuğu deniz bisikletlerine, yelkenlilere, elektrikli otobüslere bindirilerek Haliç'e getirilmişti. Haliç'e gelen konukların bir bölümü de rüzgâr sörfüyle yola çıktıklarından taa Bebek'ten Sarayburnu'na dek deniz ilginç bir görünüme bürünmüştü.

...Az sonra Haliç'in 14 kilometre uzunluğundaki kıyı kesimi insanla doldu. Denize girip, kıyıda güneşleyen herkes kahvelere, lokantalara dalıyor, kimileri de Haliç yalılarının bahçelerinden çiçekler topluyordu.

Gün batınca eğlence bitmiş, kurulanıp giyinen herkes 3'er bin kişilik vapurlara binmeye başlamıştı. Vapurlar bir saat sonra Yalova'ya yanaşacak, buradan teleferiğe binen konuklar Uludağ'ın zirvesine ulaşacaktı.

Düşüme göre, Haliç'te dört saat süren deniz şenliği 100 bin dolar gelir bırakmıştı. Şenlikler Ofisi teknisyenleri, Uludağ'da Karadam Şenliği'ne katılacak 40 bin yabancının bir hafta sonra tekrar İstanbul'a döneceklerini, dört saatlik bir deniz şenliğinden sonra Yeşilköy'den uçaklarla Türkiye'den ayrılacaklarını duyurmuştu. Buna göre, 40 bin yabancının sadece Haliç'te bırakacağı para 200 bin doları bulacaktı.

Denizler Ofisi Haliç'ten sağladığı geliri Ofisler Bankası'nda toplamaya başlamış, İzmit Körfezi'ni de Haliç gibi kurtarmayı planlamıştı. Ofis'e göre, İzmit Körfezi'nden sonra İzmir Körfezi de temizlenecek, tüm koylar insanlara açılacaktı.

Değişen İstanbul için albümler III

● *Süleymaniye'nin çevresinde şüphesiz ki zengin bir yerleşme alanı değildi uyumun varlığını sağlayan. Bir tek şey yitirildi sonradan: Kişilik mührü. Buysa, ne yazık ki, bir şehre tutkuyla insanları bağlayan unsurdu.*

● *Süleymaniye Camiini konu edinen bu kartpostal, yarım yüzyıl kadar önce İstanbul'dan ABD'ye postalanmış ve üzerinde 7,5 kuruşluk bir posta pulu var. Şehrin dokusunda bu süre içinde oluşagelen değişiklikleri bütün açıklığı ile ortaya koyan bir belge işte.*

● *Bu kartpostalın da tarihî 50 yılı aşmıyor. Oysa, Süleymaniye'yi kuşatan yapıların anıtla gözle görülür bir uyum oluşturdukları ortada. Yarım yüzyıl yetmiş demek ki, çevrede deformasyonun hat safhaya varması için.*

● *Süleymaniye'den kıvı şeridine kat kat inen ahşap evlere ve taş yapılara alıcı gözle bakmak yeter: Osmanlılarda şehirleşme hareketi hem estetik, hem de demokratik özellikler taşıyormuş!*

● *Burada, diğer kartpostallara göre ters bir açıdan Süleymaniye görülüyor. Haliç'e bakın: Dünyada kaç şehir, doğal ve tarihî çevreyi bu hızla çözmüş, bu kayıtsızlıkla çöküşe itmiştir?*

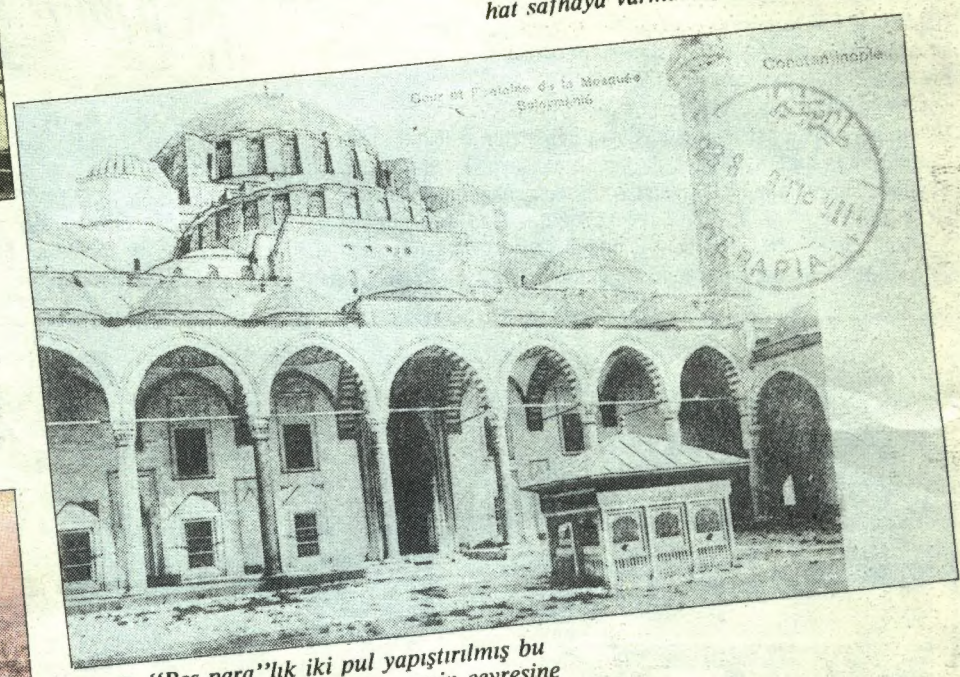

● *"Beş para"lık iki pul yapıştırılmış bu kartpostala. Yıl 1905. Çeşmenin çevresine bakılırsa, o zaman da tarihî eserlerin çevresine gereken özen gösterilmiyormuş.*

(Kartpostallar Nezih Başgelen'in kolleksiyonundan alınmıştır)